

11

EVA SIMOLA

EU:N MAATALOUSPOLITIikka JA KEHITYS - CAPPia ALOITTELIJOILLE

“Keniaassa tuotettiin hyvää voita maanviljelijöiden omistamissa paikallisissa osuuskunnissa. Kun Kenia tarvitsi ulkomaista lainaa ja sen saadakseen joutui avaamaan markkinansa, meille alettiin tuoda voita Britanniasta. Britannia tuottaa voita EU-tuella yli kotimaan tarpeiden, ja vientiäkin tuetaan. Kun Britanniasta tuotiin Keniaan kaksinkertaisen tuen avulla halvennettua voita, kenialaiset lakkasivat ostamasta paikallista. Maanviljelijöiden osuuskunnat jouduttiin sulkemaan kannattamattomina. Maito- ja rasvatuotteiden hinnat nousivat. Osuuskuntien työntekijät joutuivat työttömiksi”, kertoo kenialainen Muthoni Muriu.

Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan juuret ulottuvat 1960-luvun alkuun, jolloin Euroopan talousyhteisö EEC laati yhteisen maatalouspolitiikan (Common Agricultural Policy, CAP). Sen peruskiviksi sovittiin yhteiset sisämarkkinat, yhteinen rahoitus ja jäsenvaltioiden suosituimmuusasema.

Yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteita olivat tuottavuuden lisääminen, ruoan saatavuuden varmistaminen ja maatalouksien tulotason nostaminen. Päätettiin, että keskeisille tuotteille taataan minimihinnat yli maailmanmarkkinahintojen. Jotta maataloustuotteiden hinnat voitiin pitää maailmanmarkkinahintoja korkeammalla, sisämarkkinat piti suojata halvoilta tuontituotteilta. Vain satovaihteluista johtuva ylijäämä oli tarkoitus viedä, mitä varten oli vientituki. Tuotanto vain vientiä varten ei ollut tavoitteena.

Yhteisillä sisämarkkinoilla kielletään tullit, tuontimaksut, määriä koskevat rajoitukset ja muut kaupan esteiksi katsottavat säännöt. Koko aluetta koskevat samanlaiset säännökset elintarviketurvallisuudesta ja laadusta.

KEPA

KEHITYSYHTEISTYÖN PALVELUKESKUS
 Keskusteltiin, haluttiin EU:n osuuskuntien
 kehityksen tuella EU:n osuuskuntien
 kehityksen tuella EU:n osuuskuntien
 kehityksen tuella EU:n osuuskuntien
 kehityksen tuella EU:n osuuskuntien
 kehityksen tuella EU:n osuuskuntien

Tuotteita voidaan estää liikkumasta yli jäsenmaiden rajojen vain sen tyyppisten uhkien kuin hullun lehmän taudin vuoksi: nautanlihaahan ei pitkään saanut viedä Britanniasta.

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka rahoitetaan Euroopan unionin budjetista. Maatalous vie siinä noin puolet ja on siten unionin suurin yksittäinen menoerä.

1980-luvun alussa maataloustuen arvo oli noin 11 miljardia euroa eli sen nykykurssin mukaan n. 65 miljardia suomenmarkkaa. Vuonna 1999 maatalouden menoiksi arvioidaan 200-250 miljardia markkaa. Suoria tukia maksetaan viljelijöille reilusti yli sata miljardia markkaa, jalostusteollisuutta tuetaan noin kuudella ja maataloustuotteiden vientiä noin 15 prosentilla.

Politiikan sisältö: tukia ja suosimista

EU:n maatalouspolitiikan tavoitteisiin pyritään yhteisen markkinajärjestelmän avulla. Se koskee 19:ää maataloustuotetta tai tuoteryhmää. Euroopan komissio ja jäsenmaat päättävät näiden tuotteiden ns. hallinnolliset hinnat joka vuosi. Maidon ja sokerin tuotantoa rajoitetaan kiintiöin.

Markkinajärjestelmä sisältää tuki- ja hintajärjestelmän, rajasuojan, vientituen ja ylijäämävarastoinnin.

• Tuki- ja hintajärjestelmä

Tuet jaetaan EU:n käyttämiin CAP-tukiin ja kansallisiin tukiin. Tuki peltokasvien viljelylle ja kotieläinten pidolle tulevat suoraan EU-budjetista. Peltokasvien tuki menee etupäässä viljantuotannolle, millä halutaan korvata viljelijöille niitä ansionmenetyksiä, joita tuottajahintojen lasku aiheuttaa. Loput peltokasvituesta menevät valkuais- ja öljykasveille, öljypellavalle ja kesannointikorvauksiin. Pientiloilla ei ole kesannointivelvoitetta, muilla se vuonna 1999 oli kymmenesosa peltokasvien tukialasta.

Ympäristötuista EU maksaa puolet ja epäsuotuisille maatalousalueille maksettavasta luonnonhaittakorvauksesta kolmanneksen. Muita EU-osarahoitteisia tukia ovat maatalousyrittäjien luopumistuki, joka tarkoittaa varhaiseläkettä, ja pellon metsitystuki. Kansallisiin tukiin luetaan mm. pohjoinen tuki, siirtymäkausituki, kasvinviljelyn kansallinen tuki sekä varastointituki ja vakavien vaikkeuksien tuet kuten esim. tuki laatu- ja ympäristöpolitiikan kehittämiseksi.

EU-rahoitteiset tukimuodot ovat pysyneet samalla tasolla, kansalliset tuet laskeneet. Vuonna 1999 jälkimmäisiin oli käytössä 600 miljoonaa euroa (noin 3,6 mrd. mk).

Viljelijälle maksettavat tuet määräytyvät hänen maatilansa kotieläinten pääluvun, tukeen oikeuttavan viljelyn pinta-alan ja tuotantomäärien perusteella. Tilan tulee myös olla EU-määrittelemällä tavalla elinkelpoinen ja tehokas.

Kaikkia tukia ei makseta koko valtion alueella, vaan esimerkiksi Suomi on jaettu kolmeen osaan.

Vuonna 1999 kaikki kolme aluetta saivat CAP-tukia, ympäristötukea ja siirtymäkauden tukea. Viljelyn kannalta epäsuotuisien alueiden luonnonhaittakorvausta saivat B- ja C-alueet, joilla sijaitsee 85 prosenttia peltoalasta. Ympäristötukea sai lähes yhdeksän tilaa kymmenestä. C-alue saa myös pohjoista tukea.

EU maksaa myös eläintukia eli sonni-, emolehmä- ja uuhikohtaisia palkkioita.

• Vientituki

EU tukee jäsenmaidensa maataloustuotannon vientiä vuosittain noin 15 prosentilla maatalouslohkon budjetista. Tuki määritetään yleensä viikko viikolta sen mukaan, miten maailmanmarkkinahinnat vaihtelevat. Vientitukea maksetaan niille tuotteille, jotka viedään yhteismarkkinoiden ulkopuolelle.

Vientitukea maksetaan niin maitojauheelle, sianlihalle ja voille kuin suklaan sisältämälle maidolle tai sokerillekin, kunhan tuote vain myydään yhteismarkkinoiden ulkopuolella.

• Suosituimmuusasema

Euroopan unionin yhteismarkkinoilla suositaan jäsenmaiden omia tuotteita ulkopuolisiin verrattuna. Sisämarkkina-alueelle tuotavilta tuotteilta peritään tuontimaksuja ja tulleja, joiden avulla tuontituotteiden hinta saadaan nostettua yli yhteisön tuotteiden. Tätä kutsutaan rajasuojaksi.

• Ylijäämävarastointi

EU tukee rahalla myös maataloustuotannon ylijäämien varastointia. Tämä ns. interventiotuki on tarkoitettu tasaamaan kysynnän ja tarjonnan heilahtelua tai ajoitusta.

EU suojautuu myös kehitysmaiden maataloustuotteilta

EU:lla on sen maataloustuotteita suojaava tullijärjestelmä, jossa kehitysmaat jaetaan kolmeen pääryhmään: entiset alusmaat (ns. Lomé-valtiot), Välimeren eteläpuoliset maat ja Etelä-Amerikan ja Aasian maat. Näiden kanssa EU:lla on yksisuuntaisia sopimuksia. Samalla unioni odottaa sopimusten johdantotekstissä, että sopijavaltio (ko. kehitysmaa) sitoutuu kunnioittamaan ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltiota koskevia periaatteita.

• Lomé-sopimus

Etupäässä entisiä alusmaita koskeva Lomé-sopimus antaa sen jäseninä oleville kehitysmaaille erityisaseman muihin kehitysmaihin verrattuna.

48 vähiten kehittyneestä maasta 39 kuuluu Euroopan unionin, Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden väliseen Lomé-sopimukseen kaupasta, politiikasta ja kehitysyhteistyöstä. Lomé-periaatteita on myös tasavertaisuus: yhteistyön määritelmät ja siihen liittyvät päätökset on tarkoitus tehdä yhdessä, mutta kohdemaita B alunperin AKT-maiden aloitteesta B ihmisoikeuksissa ehdollistaen.

Euroopan unioni suojaaa maatalouspolitiikallaan ns. CAP-tuotteita, joista vain kolmasosalle Lomé-maatkin saavat etuisuuskohtelua tullinalennuksina tai kiintiöinä.

Jotkut Lomé-tuotekohtaiset kiintiöt on annettu Euroopassa sellaiselle tuontimäärälle, että se vastaa muutaman tunnin tai päivän kulutusta yhteismarkkina-

alueella. Näennäisesti etuuskohtelu toteutuu, mutta Euroopan yhteisön tasolla sen merkitys on tuojamaille mitätön.

Lomé IV -sopimus on umpeutumassa helmikuussa 2000. EU ehdottaa sen tilalle alueellisia talouskumppanuuksjärjestelyjä (Repa). Käytännössä ne tulevat olemaan Maailman kauppajärjestön WTO:n vaatimia alueellisia vapaakauppajärjestelyjä, jotka edellyttävät myös kehitysmaiden markkinoiden asteittaista avaamista EU-tuonnille.

Lomé-ehdotus on tähän mennessä saanut soveltaa Maailman kauppajärjestön erityisluvan turvin. WTO:n vapaakauppa-alueiden muodostamista koskevat säännöt edellyttävät, että kumpikin sopijapuoli avaa markkinansa toisilleen.

Lomé ei täytä WTO:ssa vallitsevaa yleistä suosituimmuusperiaatetta kolmansien maiden kohtelusta. Lomé'n ulkopuoliset kehitysmaat ovatkin kokeneet jäävänsä etujen ulkopuolelle, minkä mm. Suomi on tuonut esille keskusteluissa sopimuksen tulevaisuudesta.

EU:n maatalousministerit ilmoittivat marraskuun puolivälissä, että he haluavat lisätä maataloustuotteiden vientiä jäsenmaiden ulkopuolelle. EU:n edun kannalta Lomé-markkinoiden avautumispaine on kova. Miten suuren todellisen edun kehitysmaat saisivat EU:n markkinoilla, kuljetusmatkoja ja muita käytännön seikkoja ajatellen?

- **Välimeren yhteistyösopimukset:** Sopimukset ovat maaja tuotekohtaisia. Etenkin CAP-tuotteissa ne voivat koskea vapautusta maatalousmaksuista, tai ne vaihtelevat vapaasta tuonnista tullin alennuksiin ja tuontikiintiöihin.

- **GSP:** kehitysmaiden tullietuusjärjestelmä koskee käytännössä Latinalaisen Amerikan ja Aasian valtioita, joilla ei ole EU:n kanssa muita etuusjärjestelyitä. GSP-etuisuudet ovat Lométa ja Välimeren sopimuksia rajallisempia tullietuisuuksia ja alennuksia.

Etuisuuskohtelu suunnataan pääsääntöisesti sellaisten tuotteiden tuontiin, joita Euroopan unionin alueella ei tuoteta lainkaan tai joiden tuotanto ei riitä.

Euroopan unioni on ehdottanut, että kaikki kehittyneet valtiot takaavat käytännössä kaikille köyhimpien maiden tuotteille tullittoman markkinoille pääsyn muutaman vuoden sisällä. Unioni on luvannut purkaa melkein kaiken rajasuojansa köyhimpien maiden tuonnilta 2005 mennessä.

Omalta osaltaan Euroopan yhteisö on jo lähes toteuttanut tullittoman kohtelun; maatalouden kahta kolmasosaa eli suurinta osaa maatalouden CAP-tuotteista lukuunottamatta.

Politiikka muutospaineissa: Agenda 2000

Heinäkuussa 1997 Euroopan komissio julkisti esityksensä EU:n maatalousrahoituksen rajoiksi 2000-2006. Tähän ns. Agenda 2000:een sisältyvät komission suositukset yhteisen maatalouspolitiikan uudistamiseksi; eurooppalaisen maataloustuotannon kilpailukyvyyn kasvattamiseksi ja uusien jäsenmaiden integroimiseksi.

Uudistus ottaa vauhtia maataloussektorin sääntelyn purkupaineista Maailman kauppajärjestön (WTO) maataloussopimuksen tarkistuksesta (ks. alla). Edelleen, kun yhteinen maatalouspolitiikka muodostaa jo nyt suuren osan Euroopan unionin budjetista, niin uudistuksella halutaan varautua Keski- ja Itä-Euroopan valtioiden EU:hun liittymiseen: edellä kuvatun kaltaisen maatalouspolitiikan soveltaminen vielä useampiin maihin toisi roiman korotuksen CAPin budjettiin. Samalla tuloerot ja yhteiskunnalliset vääristymät nykyisissä jäsenmaissa voisivat kasvaa, kehitysyhteistyötä harjoittavien, sitoutumattomien kansalaisjärjestöjen Eurostep-verkosto arvelee. Kolmanneksi, maataloustuotteiden kysynnän odotetaan nousevan maapallon väestömäärän ja tulotason kasvaessa. Euroopan komission mukaan CAP:n jatkaminen estäisi tämän kehityksen hyödyntämisen ja johtaisi jatkuviin hintakuuluihin EU- ja maailmanmarkkinahintojen välillä.

Agenda 2000 koskee lähinnä viljoja, öljykasveja ja valkuaiskasveja sekä naudanlihan ja sokerin tuotantoa. Ohjelma hyväksyttiin toukokuussa 1999. Se muuttaa maataloustuen muotoja entistä enemmän hintatuista suoran tulotuen suuntaan, mikä alkoi jo CAP-uudistuksen yhteydessä 1992.

Kun CAP-hintatukia vähennetään, tuotteiden hinnat putoavat lähemmäs maailmanmarkkinahintoja. Silloin komission arvion

mukaan voidaan luopua vientituesta. EU katsoo hinnanalennusten lisäävän kysyntää sekä sisämarkkinoilla että viennissä. Vienti kasvoi 1988-1998 jo 70 prosenttia, tuonti taas vain 30.

Vastedes EU aikoo lisätä maitotuotteiden vientiä mutta alentaa maidon vientitukea. Korvausta tuottajille maksetaan Agenda 2000:n mukaan ns. virtuaalilehmien määrän perusteella. Määrä lasketaan jakamalla Suomen maitokiintiö EU:n keskituotoksella.

Jos tuista jää säästöä, sen voi käyttää kansallisen ympäristötuen maksamiseen.

Agenda 2000 edellyttää tuensaajalta myös, että ympäristö- ja hygieniavaatimuksia ja eläinten hyvinvointia koskevia vaatimuksia noudatetaan ja tila on elinkelpoinen.

Vaikka Agenda 2000 tulee alentamaan hintoja, ne jäävät yhä erilleen tuloista, kun hinnanalennuksia korvataan suoralla tulotuella. Tulotuen vuoksi eurooppalaisia tuotteita voidaan yhä myydä alle tuotantokustannusten maailmanmarkkinoilla ja pitää niiden hinnat matalalla.

CAP ja Maailman kauppajärjestö

Gatt eli yleinen kauppaa ja tariffeja koskeva sopimus laadittiin ensin alentamaan teollisuustuotteiden, myöhemmin myös maataloustuotteiden (ja palvelujen) tulleja ja muita vapaan kaupankäynnin esteiksi katsottuja säännöksiä. Maailman kauppajärjestö perustettiin 1995 valvomaan ja kehittämään Gatt-sopimusten toteutumista.

WTO:n maataloussopimuksen tarkistuksesta sovittiin WTO:n perustamiseen johtaneen Gattin Uruguyan neuvottelukierroksen yhteydessä. Vuonna 1999 alkaneiden neuvottelujen tavoitekin lyötiin silloin lukkoon:

maatalouskaupan kehittäminen lähemmäs vapaakauppaa.

Niinpä neuvotteluissa käsitellään markkinoille pääsyn lisäämistä, valtiontukia kotimaisille maataloustuottajille ja vientitukia. Tukia on tarkoitus alentaa. Maataloussopimuksen mukaan täydellisiä tuontikieltoja tai tuontikiintiöitä ei voida vastedes jatkaa. Poikkeuksina sallitaan vain valtion maksutaseen hoitotoimet tai kansallinen turvallisuus.

Agenda 2000:n toukokuussa 1999 hyväksyessään Euroopan unioni sopi eurooppalaisesta maatalousmallista, jota se puoltaa Maailman kauppajärjestön ministerikokouksessa ja maatalousneuvotteluissa.

Maatalouspolitiikkansa säilyttääkseen Euroopan unioni on pyrkinyt mahdollisimman laaja-alaisiin WTO-neuvotteluihin uusine aihealueineen, jotta sillä olisi neuvotteluissa kylliksi liikkumavaraa.

Euroopan unionin maatalouskomissaarin mielestä WTO:ssa on käsiteltävä vientimahdollisuuksien lisäämistä ilman, että ulkopuolisten tuottajien pääsy EU:n markkinoille helpottuu.

EU:n noudattamaa maatalouspolitiikkaa ja Maailman kauppajärjestön edellä kuvattuja pyrkimyksiä vasten on ehkä helppo nähdä, miksi maatalouspolitiikka on useiden ulkopuolisten maataloustuottajien silmätikkuna ja miksi sitä vaaditaan purkamaan tuki- ja rajasuojajärjestelmänsä.

Maitoa mäkeen Jamaikalla

EU tuottaa yli viidenneksen maailman maitotuotteista. Se on myös niiden suurin viejä, pitäen hallussaan puolia maailmanmarkkinoista. Sen tuottajahinnat ovat kumminkin noin kaksinkertaiset Australian ja Brasilian kaltaisiin suurtuottajiin verrattuina.

EU:n tuotanto oli ylijäämäistä jo 1970-luvulla. Vientikustannukset nousivat, kalliita varastoja syntyi. 1984 ongelmaa ratkottiin tuotantokiintiöin. Silti tuotanto on yhä ylijäämäistä ja noin 10 prosenttia menee vientiin. Sen tukeminen maksaa EU:lle noin 1,7 miljardia euroa eli yli puolet maitosektorin budjetista.

Jamaikan hallitus suojasi 1991 saakka maitosektoriaan ulkopuoliselta tuonnilta asettamalla sille korkeita tuontimaksuja ja -tulleja. Paikallinen tuotanto kasvoi 1987-1991 kaikkiaan 58 prosenttia. Vuodesta 1992 alkaen tuontimaksuja -ja -tulleja on huomattavasti alennettu, ja tuotanto on alkanut laskea. Tuonti sen sijaan on kasvanut.

Vuonna 1997 vietiin yksin Euroopan unionista vietiin 4 miljoonaa kiloa maitojauhetta Jamaikalle, vientitukien siivittämänä. Jamaikalalaisten viljelijöiden maidolle ei riitä kysyntää, joten heidän on raportoitu kumoavan maitonsa mielenosoituksellisesti maahan.

48-vuotias maidontuottaja Roger Edwards valittaa: "Tuonti ei ole reilua meitä kohtaan. Tuotamme paikallisesti tuoretta maitoa, ja hallitus pyrkii nitistämään meidät. Hallitus auttaa näitä rosvoja tuomaan tänne maitojauhetta ja antamaan tappoiskun paikalliselle tuotannolle."

Jamaikan hallitus esittikin polkumyynnin vastaisen päätöslauselman alueellisessa kokouksessa. Siellä päätettiin, että asia nostetaan pöydälle Maailman kauppajärjestön kokouksessa.

(Lähde: Eurostep Dossier on CAP & Coherence)

Kehitysmaiden ostajat saavat maitotuotteita halvalla kaupunkilaisten lisääntyvään kulutukseen. Jalostusteollisuus voi ostaa raaka-aineita halvalla. Toisaalta tämä kauppa lamaannuttaa kehitysmaiden maataloustuottajia, kuten Muriu kertoi Keniasta.

Ongelmia syntyy muuallakin:

Maatalouden suurvalta ja Etelä

WTO:n maataloussopimus on selvä esimerkki Maailman kauppajärjestön epäsymmetrisyydestä.

Monet etelän valtiot, jotka lähtivät WTO:n maataloussopimukseen, ovat saaneet siitä odotustensa vastaisia kokemuksia: Siinä määrin kuin kehitysmaat ovat edes pystyneet maksamaan valtiontukia, niiden on Etelässä katsottu rikkovan maataloussopimusta. Paineet alentaa valtiontukia ja päästää pohjoiset tuottajat markkinoille ovat olleet valtavat. Jos joku kehitysmaa käyttää enemmän kuin viisi prosenttia tukiin, niin Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto huomauttavat, että budjetti ylittyy siitä mitä WTO:ssa on sovittu.

Samaan aikaan rikkaat valtiot suojaavat maatalouttaan maailman korkeimmin tulli- ja tuontimaksuin sekä tuin. EU:n vientituet vaihtelevat esimerkiksi eri meijerituotteissa 40 prosentista 117:ään. Tästä on mm. Yhdysvallat on huomautellut.

Kehitysmaiden kannalta on kohtalokasta, että ellei aiemmin ole maksanut vientitukea, sitä ei saa enää aloittaa.

Kehitysmaalle on suotu joitakin poikkeuksia. Tuloiltaan ja voimavaroiltaan köyhille tuottajille on saanut maksaa sijoitustukia ja tuotantopanostuksia. Tuottajia on myös tuettu luopumaan laittomien huumekasvien viljelystä, yleisistä palveluista (tutkimus, tuholaisten ja kasvitautien torjunta, varmuusvarastot ruokaturvan varalle, kotimainen ruoka-apu, luonnonkatastrofien tuhojen korjaus ja tuotannosta luopumiskorvaus).

"Maatalouskaupan supervaltana" Euroopan unionilla on vastuuta maailmankaupan sääntelystä WTO-neuvotteluissa. Neuvottelujen päätökset vaikuttavat ratkaisevasti etenkin taloudeltaan heikkojen valtioiden kehitykseen ja ruokaturvaan.

Erilaisesta tilanteesta johtuen eri mailla on toisistaan poikkeavat intressit. Maataloudesta riippuvat eteläisen Afrikan valtiot, monet niistä maailman köyhimpiä, kokevat maataloutensa suojaamisen ulkomaan tuonnilta välttämättömäksi. Ne ovat myös antaneet ymmärtää, että tekninen apu on tarpeen, jotta ne voisivat muuttaa kauppapolitiikkaansa esim. tukien ja rajoitusten osalta. Toisaalta aloitteen eteläisen Afrikan ns. SADC-maiden vapaakauppalueesta teki Etelä-Afrikka.

Kehitysyhteistyötä tekevien kansalaisjärjestöjen mielestä EU:n vientitukien poistaminen ei kehitysmaita vielä auta. WTO:n pitäisi jatkaa kehitysmaiden erityistä ja eriytettyä kohtelua. Kehitysmaiden on voitava suojautua ja estää pohjoisen liikatuotannon dumpsaus niihin.

Trips ja tulevaisuus

WTO:ssa neuvotellaan myös ns. Trips-sopimuksen tarkistuksesta. Sopimus koskee patentteja ja muita kauppaan liittyviä teollis- ja tekijänoikeuksia.

Monikansallisten yhtiöiden toimintaa seuraavat kansalaisjärjestöt varoittavat, että patenttien kautta monikansalliset yhtiöt pyrkivät "biososvoamaan" alkuperäiskansojen ja viljelijöiden perinnetietoa ja lajikkeita ja kalliiden tieteellisten lajiselvitysten ja -kuvausten kautta hankkimaan niihin monopolioikeuksia, patentteja.

Yhtiöt hallitsevat myös biotekniikan ja sen osan, geeniteknikan, tietämystä. Ne katsovat alan kaupallisten sovellusten poistavan maailmasta nälän: niiden mielestä vihreää vallankumousta seuraa geenivallankumous. Yhtiöt ovat geeniteknologian avulla lisänneet lajikkeiden taudinkestävyyttä tai satoisuutta, mutta tehneet niitä myös riippuvaisiksi omien tytäryhtiöidensä tuottamista maatalouskemikaaleista.

Euroopan unioni on valinnut bio- ja geeniteknikan yhdeksi kilpailukykyensä ja talouskasvunsa keskeiseksi välineeksi.

Ruokaturva vaarassa

Eurooppalaiset kehitysyhteistyötä tekevät kansalaisjärjestöt arvostelevat Euroopan unionin maatalouspolitiikan Agenda 2000 -uudistuksen parantavan heikosti sen ennestään kielteisiä vaikutuksia kehitysmaihin. Ruokaturvan se jättää kokonaan huomiotta.

Ruokaturvaa pidetään myös yhteiskunnallisen turvallisuuden kysymyksenä sekä Etelässä että Pohjoisessa. Esimerkiksi Indonesiassa puhkesi jokin aika sitten riisimellakoita. Pohjoisessa omavaraisuus- ja turvallisuuskeskusteluun liitetään myös kriisiskenaariot.

Kaikkein vähiten kehittyneet maat joutuvat tuomaan ruokaa enemmän kuin pystyvät viemään. Riippuvaisuus tuontiruosta on valtava ongelma kehitysmailla, joista monilla on valuuttaa vähän, velkaa paljon ja epävakaa valuuttavarannot.

Kansainvälisten rahoituslaitosten rakennesopeutusohjelmat käyttävät usein lähtökohtana sitä näkemystä, että kehitysmaiden maatalousomavaraisuuden ei tarvitse perustua kotimaiseen tuotantoon, vaan mailla on oltava mahdollisuus ostaa viljaa. Siksi rakennesopeutuksen maatalouspolitiikassa suositaan vientituotantoa ja tuotannon

tehostamista ulkopuolisin, usein ulkomaisin panoksin (lajikkeet, lannoitteet ja torjunta-aineet).

Rakennesopeutus kannustaa maita myös tuottamaan samoja tuotteita, mikä laskee maailmanmarkkinahintoja ja aiheuttaa uusia ongelmia tuottajamaille.

Monet kaikkein köyhimmistä valtioista ovat maataloustuottajia. Eteläisen Afrikan maissa se työllistää jopa 87 prosenttia työvoimasta kuten Malawissa ja tuottaa esimerkiksi 70 prosenttia Mosambikin BKT:stä.

Köyhimpien maiden valtiontalous voi olla jopa yli 50-prosenttisesti riippuvainen maatalouden alkutuotteiden viennistä. Kehitysmaiden ruokavienti on noussut kuutisenkymmentä prosenttia kymmenessä vuodessa. FAOn arvion mukaan kehitysmaat vievät ensi vuonna 25 miljardin dollarin arvosta ruokaa B voidakseen maksaa ulkomaan velkojaan.

Tilanne on kehitysmaiden kannalta tukala: vientikasvit ovat usein eri lajikkeita kuin tarvittaisiin omien kansalaisten

ruokkimiseksi. Vientikasvien viljely nielee myös peltoalaa, jolloin viljely kotimaan ja omavaraistarpeisiin joutuu usein väistymään suurten kotimaisten tuottajien ja jopa monikansallisten suurjättien tieltä toisarvoisille maille.

Kun maataloustuotteilla ryhdytään käymään kauppaa ja osallistumaan maailmankauppaan, kasvava joukko kansalaisia joutuu ostamaan ruoan. Se edellyttää rahaa, jota ei kaikilla ole, joten nälkä säilyy. Ne, joilla rahaa on, voivat kuluttaa sitä ja ostaa ruokaa eläimilleenkin.

EU ja kehitysmaapolitiikka

Kun EU säätelee kehitysmaidenkin tuontia kiintiöin, se pystyy hyvin pitämään tuonnin hallinnassa. Käytännössä on vaara, että yhteisö huomioi paremmin omat etunsa kuin kehitysmaiden edut.

Kun EU maksaa maataloustuotteille vientitukia, tuotteita

on varaa viedä alle maailmanmarkkinahintojen. EU tukee liikatuettoa ja sen vientiä. Runsaalla kädellä tuetut tuotteet ovat sellaista halpavientiä, jonka kanssa kehitysmaiden oma maataloustuotanto ja alan teollisuus eivät pysty kilpailemaan. Kuten esimerkit Keniasta ja Jamaikalta osoittavat, halpatuonti johtaa kehitysmaiden tuotannon supistumiseen ja tehtaiden sulkemisiin, ja työttömyyteen. Tästä alkaa usein kierre, joka vie tapahtuneen kehityksenkin mennessään. Maatalouden naisvaltaisuuden vuoksi kyse on usein naisten ja sitä kautta kokonaisten perheiden köyhtymisestä ja nälästä, ja joissakin tapauksissa lasten koulunkäynnin loppumisesta alkuunsa, mikä voi osaltaan pahentaa köyhyyttä tulevaisuudessakin.

Euroopan unionin kehityspolitiikka tähtää köyhyyden vähentämiseen. Unioni on Maastrichtin sopimuksen 130. artiklassa ja myöhemmin Amsterdamin sopimuksessa sitoutunut kehitysyhteistyöpolitiikkansa ja muiden politiikan lohkojen johdonmukaisuuteen. Artiklan mukaan kehitysyhteistyön tavoitteet ovat

- "kestävä taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys kehitysmaissa"
- "kehitysmaiden tasainen ja asteittainen yhdentäminen maailmantalouteen"
- "köyhyyden vastainen taistelu"

Kesäkuussa 1997 EU:n kehitysneuvosto hyväksyi päätöslauselman, jossa se vielä määrittää johdonmukaisuuden pääalat, mainiten erikseen että maatalousvienti ja ruoka-apu eivät saa vahingoittaa kehitysmaiden tuotantokapasiteettia ja markkinointia.

Kehitysyhteistyöjärjestöjen Eurostep-verkosto on useasti todennut, ettei komissio ole vielä toimittanut yhtäkään seurantaraporttia päätöslauselman periaatteiden toteutumisesta. Myöskään Agenda 2000:n kehitysvaikutuksia kehitysmaiden maatalouteen ei ole arvioitu.

Järjestöjen mukaan johdonmukaisuuteen liittyy sekin, että

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka voi johtaa kehitysmaissa

- maataloustulon laskuun ja hintaheilahtelujen lisääntymiseen
- teollisuusmaiden ja kehitysmaiden viljelijöiden tuotteiden kilpailuun
- maailmanmarkkinahintojen laskuun
- kehitysmaiden viljelijöiden vientimahdollisuuksien supistumiseen
- maataloustuotteiden jalostamisvaikeuksiin kehitysmaissa
- maatalouden työpaikkojen vähenemiseen
- maataloustuotteiden jalostussektorin työläisten työttömyyteen
- alan tehtaiden sulkemiseen
- Pohjoisen ja Etelän viljelijöiden vastakkainasetteluun
- Pohjoisen ja Etelän kuluttajien vastakkaisuuksiin
- omiksi tarpeiksi tuottavien pienimpien tilojen ahdinkoon

(Lähde: NGO Liaison Committee, November 1998)

omia tavoitteita ja köyhyyden vähentämistä ajetaan rinnan. Ne korostavat, että tällä hetkellä EU:n kauppaa- ja maatalouspolitiikka kumminkin lisäävät köyhyyttä. Ja EU:n tukipolitiikka takaa unionin maatalouden johtavan aseman maailmanmarkkinoilla.

Maatalouden säilyttäminen kaikkialla on tärkeää, mutta se ei saa tapahtua kehitysmaiden viljelijöiden kustannuksella. Eurooppalaiset kehitysmaiden tekevät kansalaisjärjestöt vaativat, että EU:n on lopetettava kehitysmaita vahingoittavat maataloustuet ja etenkin liikatuotannon vientituet. Agenda 2000:ta ei pidetä tarpeeksi radikaalina niitä poistamaan. Tiukimmillaan on lopetettava myös polkumyyntiin johtava liikatuotanto. Katsotaan, että niiden sijaan maatalouspolitiikan on vastedes siirryttävä tukemaan kestävää, luomu- tai muuten ympäristöä vähän kuormittavaa tuotantoa.

Edelleen järjestöt vaativat, että komission on selvitettävä uuden maatalouspolitiikan vaikutus EU:n politiikan johdonmukaisuuteen ja ruokaturvaan. Etenkin vähiten kehittyneille maille on turvattava pääsy EU:n markkinoille.

EU-yhteystoimikunta kampanjoi

Kehitysmaiden tekevien eurooppalaisten kansalaisjärjestöjen EU-yhteystoimikunta pyörittää loppuvuodesta 1999 säilykekampanjaa. Sillä halutaan tukea kehitysmaiden ruokaturvaa ja maataloustuotannon omavaraisuutta.

Kampanjalla on viestejä Euroopan unionille sen maatalouspolitiikasta, Maailman kauppajärjestölle ja kansainvälisille rahoituslaitoksille.

- Euroopan unioni ei saa maatalouspolitiikallaan ja maataloutensa tukijärjestelmillä vahingoittaa kehitysmaiden maataloustuotantoa ja ruokaturvaa.
- WTO-neuvottelija ei tule laajentaa uusiin aiheisiin ennen kuin edellisen neuvottelukierroksen päätösten kehitysvaihtokorotukset on arvioitu. Tuotantotukia on muutettava, etteivät ne kannusta liikatuotantoon.
- WTO:n sääntöihin tulee sisällyttää sitova ruokaturvalauseke, joka antaa valtioille oikeuden tukea maatalouttaan

omavaraisuuteen asti.

- Rakennesopeutusohjelmat eivät saa heikentää kehitysmaiden ruokaturvaa. Niiden tulee sallia kehitysmailla oikeus tukea maatalouttaan omavaraisuuden takaamiseksi. Rakennesopeutusohjelmien tulee tukea monipuolista maatalous- ja elintarviketuotantoa.

Lisätiedot kampanjasta: EU-sihtööri Elina Salonen, Kepa ry.

Lyhenteitä ym.

ACP

Africa, Caribbean, Pacific, Lomé-sopimuksen ei-eurooppalaiset alueet, joista sopimuksessa 71 valtiota (EU:sta 15) (Etelä-Afrikka ei ole täysi jäsen)

AKT-maat

Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtiot Lomé-sopimuksessa

AoA

Agreement on Agriculture, Maailman kauppajärjestön maatalouskauppasopimus

CAP

Common Agricultural Policy

FTA

Free Trade Agreement, vapaakauppasopimus

Gatt

General Agreement on Tariffs and Trade, Tullitariffeja ja kauppaa koskeva yleissopimus, tavoitteena alentaa tulleja ja muita kaupan esteitä, aluksi tavara- ja palvelukaupasta, 1993 alkaen maataloustuotteista ja palveluista

Lomé-sopimus

EU:n ja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maiden välinen kauppaa-, poliittinen ja kehitysmaiden yhteistyösopimus. Nimi tulee Togon pääkaupungista, jossa Lomé I allekirjoitettiin 1975

Repa

Regional Economic Partnership Agreement, EU:n ns. Lomé-maille tarjoamia talouden kumppanuusohjelmia, käytännössä alueellisia vapaakauppasopimuksia

SAP

Structural Adjustment Programme, Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston rakennesopeutusohjelma

WTO

World Trade Organization, Maailman kauppajärjestö, aloitti toimintansa 1995 Gattin sopimusten valvojana ja kehittäjänä

Lähteitä:

- Centre for International Trade, Economics and Environment (CUTS): Southern Agenda for WTO: A Civil Society Perspective. CUTS, Intia elokuu 1999
- Das, Bhagirath Lal: The Agriculture Agreement, Food Security and Small Farmers= Livelihoods
- EU-maiden ministerit haluavat viedä ruokaa, Annukka Oksanen, Helsingin Sanomat 15.11.1999
- European Research Office ja Global Food Security Group Ireland: Series of Briefings
- Fischler, Franz: The Agenda 2000 Agreement: "Der Himmel über Berlin" or "Sleepless in Seattle?", maataloudesta ja maaseudun kehityksestä vastaan eurokomissaarin puhe Brysselissä 29.6.1999
- Friis Bach, Christian: Introducing the CAP and the Agenda 2000 Reform and Implications for Global Food Security, NGDO-EU yhteystoimikunnan raportissa Global Food Security Ignored, marraskuu 1998
- IPS: African Ministers Prepare for the Millennium Round Keskustelut Tullihallituksen tullisihtööri Pertti Jalavan kanssa
- Khor, Martin: World Trade Agenda Hijacked by Vested Interests. Third World

Network Features, August 1999

- Maa- ja metsätalousministeriö: EU:n maatalouspolitiikan perusarvot, puheenjohtajuuskauden materiaalista
- Muriu, Muthoni: puheenvuoro Helsingissä Lomé-seminaarissa 24.9.1999
- With, Peter: ruokaturvaseminaarissa Helsingissä 8.10.1999
- WTO:n pääjohtaja Mike Mooren haastattelu. Financial Times 3.9.1999

Lisää aiheesta:

www.kepa.fi/eu
<http://global.finland.fi/lomenet>
www.mmm.fi
www.oneworld.org/liaison
www.oneworld.org/eurostep
www.millennium-round.org
www.ukfg.org.uk
www.europa.eu.int
www.wto.org
www.fao.org